

Primul turneu oficial al Teatrului Național din București în Transilvania, sub conducerea prof. Ion Peretz (1919)

În față, de la stînga: Cleo Pan-Cernățeanu, Ion Petrescu, Mielu Constantinescu, C. I. Nottara, C. Petrescu, Adelina Mărculescu, prof. I. Peretz, V. Toneanu, N. Săvulescu, Tina Ștefănescu, și Elena Parizianu. În restul grupului, de la stînga: Virgil Vasilescu, I. Manu, M. Țancovici-Cosmin, G. Melișanu, Victor Bumbescu, I. Dumitrescu, Marieta Sadova (n. Bîrsan), M. Mateescu, I. Șahighian, P. Vasiliu, C. Orendi, I. Tilvan, ș.a.

turneul de onoare

Unirea Transilvaniei se realizează, pe planul artei teatrale, printr-un prim act de comuniune artistică pornit dinspre București. Este vorba despre așa-numitul turneu de onoare întreprins de Teatrul Național din București în orașele transilvănene.

Pregătirile pentru acest turneu încep după Marea Adunare de la Alba Iulia. Se alcătuieste un colectiv de 43 de artiști și artiste în frunte cu Constantin Nottara, Ar. Demetriad, I. Petrescu, Zaharia Bîrsan, A. Barbelian, G. Ciprian, Ion Manu, Al. Critico, I. Tilvan, I. Vasiliu, Constanța Demetriad, Olimpia Bîrsan etc. Conducerea turneului a fost încredințată lui Ion Peretz, directorul general al teatrului, avînd director de scenă pe Nottara și Demetriad, iar regizor pe Victor Dumitrescu-Bumbescu.

Repertoriul a fost alcătuit din piesele: *Răzvan și Vidra*, *Apus de soare*, *Ulaicu-Vodă*, *Bimbașa Sava* (de I. Peretz), *Fintina Blanduziei* și *Trandafirii roșii* — poemul lui Zaharia Bîrsan.

Organizarea pe teren a turneului, programat pentru o durată de 40 de zile cu reprezentații în toate centrele românești, a fost încredințată inspectorului general al teatrelor, Tiberiu Brediceanu.

Inițiativa Teatrului Național din București a fost salutată cu entuziasm de întreaga presă ardeleană. „Artiștii vor oferi idealul frumosului, entuziasmul, veselia și duioșia”. „Comedianții bucureșteni vin cu tot dragul”, „cu elanul inimei adevărate” să lase „o frumoasă dovadă de virtute” artistică. Ardelenii „acuma știu ce contribuție puternică pentru deschiderea sufletului românesc” aduc reprezentanții teatrului. „Vechea republică Atheniană făcea sărbătoarele din reprezentațiile teatrale. Așa vom face și noi.”

Zaharia Birsan fiind la Brașov își manifesta bucuria prin coloanele gazetei lui Barițiu, amintind că, „cu mult în urmă”, Fanny Tardini — „de care-și amintesc bătrîni” — a „jucat în Brașov în sala festivă a Gimnaziului”. În 1870 a venit în Ceteata de sub Timpa trupa lui Matei Millo, apoi Scaly, iar în 1880 Manolescu cu trupa comică și Ion Petrescu. „Acum vine Teatrul Național în frunte cu decanul Nottara; sosirea este vint de alinare, de sfîntă mîngiere în zilele învierii neamului.”

Pentru primirea artiștilor români se fac pregătiri speciale. Preoții și conducerea locale ale despărțimintelor „Astrei”, care-și începuse activitatea, mobilizează satele; se alcătuiesc delegații de țărani, muncitori și intelectuali pentru a întîmpina pe trimișii Thaliei române; se organizează *banderii de călăreți* spre a da onorul și a asigura paza oaspeților în orașele respective și se refac în grabă vestitele fanfare țărănești pentru intonarea imnurilor naționale.

Ziarul „Renașterea Română” arată că „altă dată s-au strecurat doar cîte o manifestare a artei românești sub ochii severi ai cerberilor; s-au jucat și pe aici comediile neîntrecutului Iancu Luca Caragiale sau naivele scene ale bardului de la Mircești, dar niciodată nu a pătruns elanul biruitor al scenei românești ca acum, cînd se scaldă pentru întîia oară în lumina atît de așteptată a libertății, simțire de mîndrie națională și suflu de viață românească prin glorificarea trecutului nostru plin de mariilde din literatura noastră națională”. Teatrul Național aduce pagini „rupte cu degete măiestre din istoria sbuciumată a marilor străbuni. Artiștii de la București sînt primii soli ai artei noastre dramatice. Înainte era foarte greu să pătrundă în Transilvania trupe teatrale românești. Generația mai în vîrstă își amintește de turneul Marelui artist Iancu Petrescu de acum 38 ani”. Apoi de a „însuflețitului” Zaharia Birsan și a lui Iancu Brzeanu, „marele nostru comedian”.

Sibiul, capitala provizorie a Transilvaniei, a rezervat artiștilor o primire grandioasă. Ion Agîrbiceanu publică în ziua sosirii rînduri entuziaste: „Bine ați venit între noi cei desrobiți, voi desrobitori ai sufletului omenesc!” (...) „Ne închinăm vouă artiștilor, slujitori ai templului în care sufletul nostru se va îmbrăca cu lumină deplină”.

Seria spectacolelor s-a deschis cu *Poemul Unirii*, „o alegorie cu un cald suflet patriotic” — notau cronicarii dramatici.¹ Au interpretat: Olimpia Birsan, care „a fost România, gravă, majestuoasă, plină de avînt”; Cleo Pan-Cernăteanu „întruchipind” Moldova „cu accente calde, duioase”; domnișoara Charlotta Brodier, „plină de dragă-lășenie”; Bucovina, iar „impetuoasa domnișoară M. Ignătescu — Transilvania”. De un „puternic dramatism” a fost domnișoara Tina Ștefănescu; „aparitia ei a fost surprinzătoare revelație a unui talent de tragediană”. Dorobanțu a „vorbit” prin „glasul cald și vibrător, apăsător” al lui M. Constantinescu.

În *Apus de soare*, în care „vibrează sufletul românesc, domnul Nottara, — care a avut partea leului, — a înviat pe scumpul nostru Ștefan” (...) „Cînd striga pe urma lui Petru Rareș să ducă multă sănătate Rareșoaielor, nu mai știai dacă-i glasul domnitorului, al boierului ori al țaranului”. „E însuși tipul românului”. „Domnul Petrescu a în-suflețit caracterul hotărît al lui Moghilă”. „Suava și plina de farmec Olimpia Birsan” a adus „cuceritoarea nevinovăție” a Oanei; domnișoara Ignătescu a fost „o doamnă Maria senină și bună”, Marietta Birsan „un delicios Țugulea-Moghilă”; Duțulescu, Săvulescu și Vasilescu a „trei figuri plastic realizate”.

Despre jocul din *Trandafirii roșii*, „poem închinat sacrificiului”, reprezentat în zilele următoare, cronicarii notau că Olimpia Birsan a avut partea cea mai grea a rolurilor feminine. Ea a „spus versurile” precum „altă dată o făcea numai divina Aristizza Romanescu”. C. Nottara („a cărui pășire în scenă aduce totdeauna o atmosferă de noblețe artistică”), secundat de „mănușchii de tinere talente”, în frunte cu Aurel Athanasescu și Cleo Pan, „a dat meritată interpretare fermecătorului poem”.

Răzvan și Vidra a „prilejuit” sărbătorirea puternicului talent al lui Iancu Petrescu, care a mai străbătut odată Transilvania noastră, acum 38 de ani.

¹ Al. Hodoș, A. P. Bănuț etc.

„Între români“ este un „entuziasm ce nu se poate spune“; „acum și străinii s-au convins de soliditatea culturii românești“. „Ieri l-am avut pe Atanasiu între noi, azi pe Nottara; mâine va fi Enescu“.

În zilele care au mai fost programate s-au ținut ședințe festive la sediul „Astreii“, în cadrul cărora au fost „așezate cununi de lauri pe frunțile domnilor Nottara, Zaharia Birsan și I. Petrescu, considerat cel mai bun interpret al rolurilor țărănești“.

În Blajul Cîmpiei Libertății, *mica noastră Romă*, centrul vieții spirituale ardeleni, *arta românească* a fost primită cu același entuziasm.

(...) S-au destrămat acum cătușele care înlănuiau zborul firesc al artei românești. Ea își îndine de data aceasta aripile planînd în astre, triumfală, peste vechile plaiuri străbune. (...) Voi artiștii puneți temelii statornice pentru templul glorios al artei românești în care vitregia vremurilor nouă nu ne-a dat răgaz să ne închinăm pînă acum. Bine ați venit în numele artei, iubiți artiști! Ardealul desrobot vă primește cu brațele deschise, punînd la picioarele voastre dragostea și recunoștința cea mai fierbinte“.

Artiștii au sosit la Blaj „într-o zi de sîmbătă“. „Gara este în haină de sărbătoare“. Tineretul a format un cordon pe peron, în timp ce fanfara intona „Deșteaptă-te române“, secundat de un public imens care striga „Vivat!“ „Binevențează“ Octavian Prie, răspunzînd Peretz, după care artiștii străbat sub ploaia de flori strada care duce în Piața Unirii, unde ei sînt obiectul unei manifestații populare impresionante. „C. Nottara plîngea de emoție, în văzul tuturor“, notează reporterul. Artiștii sînt primiți la Mitropolie și reținuți la masă.

După-amiază se desfășoară o șezătoare literară al cărei venit a fost destinat ajutorării mamei eroinei Maria Puia (care a murit în temniță, acolo unde a fost încarcerată pentru poezia „Vrem Ardealul“). Seara și în zilele care au urmat s-au desfășurat reprezentațiile teatrale anunțate. Pentru a pregăti publicul, cele două gazete blăjene: cotidianul *Unirea* și săptămînalul *Unirea Poporului* au publicat largi rezumate ale pieselor.²

Piesele au înregistrat un entuziasm necunoscut pînă atunci în astfel de ocazii. „După fiecare act scena este acoperită de o ploaie de flori“; „aplauzele nu conțenesc“. Au fost „ore de înălțare sufletească în marea seninătate a artei“, ceea ce dovedește că „teatrul va trebui să fie o școală pururi deschisă“; ar trebui deci „să avem cit mai multe centre, areopage, unde adevărul să se îmbrace în vraja frumosului care să te supună“.

Dintre interpreți, „Nottara a fost acela care a uimit“. „Este o mîndrie națională“. Cronicarul „Unirii“ enumeră, calificînd entuziasat și pe ceilalți artiști. Dar „cine ar putea reliefa toate talentele artiștilor care au jucat acum la Blaj? Noi pururea ne vom cugeta la ei. Ne-au dat ce au avut mai prețios: puterea talentului lor. Le mulțumim“; îndeosebi, „domnului Nottara care ne-a adus sufletul său mare și arta sa fără pereche“.³

„Aceleași nespuse bucurii au fost înregistrate în toate marile centre românești transilvănene pe care le-au străbătut „fainii noștri comedianți români, drăguții de ei!“.

* * *

Aniversarea activității teatrale din Transilvania anilor 1918—1919 prilejuiește reînvierea unor fapte și figuri dispărute, dar neuitate din viața noastră artistică, descoperă un capitol prea puțin cunoscut din istoria teatrului nostru, în care actul lor de artă, identificat cu idealurile de unire și cu pietatea adîncă față de înaintași, vorbește cu evidentă despre rolul activ jucat de reprezentanții Thaliei în modelarea sufletului românesc, în tresărirea lui la o viață nouă, liberă, independentă.

Emil Boșca-Mălin

² „Unirea“, nr. 92 și 95/1919; „Unirea Poporului“, nr. 15/1919.

³ În ziua plecării s-a oferit trupei un banchet. „Voi păstra în sufletul meu cea mai frumoasă amintire asupra acelor zile petrecute în Blaj. Publicul a fost chintesența intelectualității ardeleni“, spuse Nottara printre altele în toastul său.

Ion Manu, cu geniul său epigramatic recunoscut, improviza: „În ceasul cînd voi fi să mor / Voi zice: cit am fost actor / Urcai al cerului cînd am fost la Blaj“.